

УДК 336.71

МОНІТОРИНГ СУЧАСНОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ЇЇ ВИХОДУ З КРИЗОВОГО СТАНУ

Москальов А.А., Попова Е.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У даній статті дається оцінка основних проблем і перспектив розвитку банківської системи України. Проаналізовано роль банків в умовах кризового стану економіки. Розглянуто досвід розвинутих країн щодо розвитку банківської системи. Позначені загальні пріоритети розвитку банківської системи по виходу з кризового стану шляхом впровадження іноземного досвіду.

Ключові слова: банківська система, банки, гроші, банківський сектор, комерційні банки, центральний банк, економіка, кредитування.

Вступ та постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки серед основних проблем України, що потребують вирішення, важливе місце посідає завдання формування ефективної банківської системи. Від вирішення проблем банківського сектору значною мірою залежить не тільки успішна діяльність підприємства чи окремої галузі, але й прискорення розвитку економіки країни в цілому. Банк, який не відповідає вимогам зовнішнього середовища, повинен або адаптуватися і використовувати свої сильні сторони, або зникнути.

Нормальна банківська діяльність можлива при наявності довіри громадян до своєї держави та її фінансової системи. На жаль, нині довіра громадян до банківської системи підірвана. Подальшу долю кожного банку визначають більшою мірою громадяни, що вже є клієнтами банку чи можуть ними стати. Небезпечною для банків є ситуація, коли масові панічні дії населення спроможні знищити банківську систему України. Тому зараз питання покращення діяльності банківської системи та відновлення довіри до неї є вкрай актуальними і потребують активних дій щодо їх вирішення, а впровадження іноземного досвіду буде сприяти підвищенню ефективності та результативності банківського сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню та дослідженню особливостей розвитку банківської системи України присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців. До яких належать: О. Барановський, О. Вовчак, А. Вожжов, В. Гець, О. Дзюблюк, І. Д'яконова, О. Колодізев, Ю. Колобов, В. Кравець, І. Лютий та ін. Проте цілий ряд питань, пов'язаних із оцінкою основних проблем, тенденцій розвитку та напрямів удосконалення банківської діяльності в Україні є ще недостатньо опрацьованими.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану, висвітлення основних проблем та перспективи розвитку банківської системи України при застосуванні іноземного досвіду.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі метою кожної держави є прискорення темпів економічного зростання. Прискорення економічного зростання багато в чому залежить від ефективного функціонування банківської системи, що складається із сукупності комерційних банків і центрального банку держави.

Для широкого розвитку вітчизняної банківської системи, головною метою на перспективу є подальше збільшення кількості та якості послуг, що надаються банками комерційним підприємствам, організаціям і населенню. Надалі безсумнівно слід підвищити якість управління і прозорості роботи конкретних кредитних організацій, а також всього сектора в цілому.

Банки є інститутами фінансового ринку, що забезпечують процеси акумуляції і перерозподілу вільних фінансових ресурсів, забезпечуючи рух коштів між усіма економічними суб'єктами та підтримку процесів економічного відтворення. Важливою функцією банківської системи є кредитування економіки та забезпечення фінансової стабільності. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація підприємств, які потребують коштів для функціонування і реструктуризації. Як елемент фінансової системи, банківський сектор бере участь у реалізації широкого спектра функцій зазначеної системи (рис. 1).

Проте необхідно відзначити, що нерозривний зв'язок між банківською системою та економікою має двоїтий взаємозалежний характер. Яскравим прикладом може слугувати ситуація, коли загальна економічна рецесія (спад виробництва) призводить до дестабілізації банківського сектору, внаслідок чого погіршуються умови надання банківських послуг, що в свою чергу, призводить до подальшого занепаду економіки.

Тому проблеми банківської системи необхідно розглядати комплексно, у контексті розвитку вітчизняної економіки та в динамічному розрізі – для більш об'єктивної оцінки сучасного стану та можливості прогнозування процесів, які будуть відбуватись у банківській системі.

Говорячи про сучасний стан банківської системи України, необхідно відзначити, що політична та військова нестабільність, значна інфляція та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та показники діяльності банків, що працюють на території України.

Також важливим фактором, що характеризує сучасний стан банківської системи, є активне втручання Національного банку України у функціонування банківської системи. Не можна дати однозначної оцінки політиці «оздоровлення» банківської системи, яку проводить її головний регу-

Рис. 1. Напрями впливу банківської системи на фінансову сферу

лятор. З одного боку, ліквідація неплатоспроможних банків та банків, які порушували українське законодавство, повинно позитивно вплинути на прозорість банківської системи. З іншого боку, надмірне зменшення учасників банківського сектору може призвести до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських продуктів.

Банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи, яка зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та неефективними діями монетарного регулятора, що в кінцевому результаті призвело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків та їхніх клієнтів до валютних шоків. У звіті «Глобальний індекс конкурентоспроможності 2017-2018» Україна посідає останню позицію серед 137 держав за показником «Надійність банків», 120 місце – за показником «Доступність фінансових послуг» та 103 місце – за показником «Легкість доступу до кредитів» [6].

Програма реформ оздоровлення банківської системи [2], запропонована Національним банком України, призвела до суттєвого зменшення їхньої кількості та до радикальних змін у функціонуванні системних банків. Аналіз динаміки зміни кількості банків в Україні показав їхнє суттєве зменшення. Так, за результатами звітів Національного банку України станом на 1 січня 2018 року в Україні функціонувало 82 банки. Динаміку зміни кількості банків за період 2008-2018 рр. ілюструє рис. 2, за даними якого можна зробити висновок, що останні роки кількість банків суттєво зменшилась.

Ліквідація низки проблемних банків, з одного боку, позитивно впливає на прозорість бан-

ківської системи, а з іншого – призводить до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських послуг у зв'язку із суттєвим зменшенням кількості учасників банківського сектору.

Аналіз сучасного стану банківської системи України викликає об'єктивну необхідність у конкретизації актуальних проблем та факторів, що стримують розвиток вітчизняного банківського сектору.

До найбільш гострих проблем сучасної банківської системи слід віднести наступні: – зростання недовіри до банків; – негативний вплив політичних процесів; – суперечливість механізму рефінансування українських банків; – девальвація національної грошової одиниці; – подорожчання кредитних ресурсів в Україні; – погіршення якості кредитного портфеля банків; – низький рівень ризик менеджменту банків.

Центральному банку як кредитору останньої інстанції в Україні приділяється значна роль в забезпеченні ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи. В період фінансової кризи в Україні, коли для багатьох банків гостро постала проблема з ліквідністю, Національний банк України як кредитор останньої інстанції, керуючись ст. 42 Закону України «Про Національний банк України» та ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність» надав банкам значні суми стабілізаційних кредитів для підтримки ліквідності та недопущення втрати банками платоспроможності [2].

Саме банківська криза наочно показала, що немає такого поняття, як оптимальна банківська структура чи модель [7]. Деякі чисто інвестиційні банки (наприклад, Lehman Brothers або Bear Stearns), деякі роздрібні банки (наприклад, Spanish Cajas, Irish banks, Northern Rock), і деякі

універсальні банки (наприклад, ING або RBS), або збанкрутіли, або були приєднані, або потребували виняткову підтримку уряду. Тому Європейська група експертів найвищого рівня прийшла до висновку, що ніякі особливі бізнес-моделі не існували особливо добре, або особливо погано, в умовах фінансової кризи. Європейська група звернула увагу на надмірний ризик, а також на залежність від короткострокового фінансування, що не узгоджується з адекватним захистом капіталу. Для вирішення цих недоліків на міжнародному рівні було прийнято багато ключових реформ протягом останніх років. Зокрема, Базельським комітетом з банківського нагляду (BCBS) були прийняті нові стандарти Базель III, направлені на підвищення капіталу та ліквідності банків, обмеження нарощування левериджу і розривів за термінами погашення.

Проаналізувавши успішні аспекти розв'язання банківської кризи зарубіжних країн, слід звернути увагу на антикризову програму Швеції в 1991 році, яка до цього часу вважається однією з найефективніших в історії. На початку 1990-х років у Швеції різко впали ціни на активи, і банки, які в попередні роки слідували невиправданому ризикованому стратегіям, опинилися в жалюгідному стані. Реакція уряду на кризу була швидкою й ефективною.

По-перше, два найбільші банки були націоналізовані і для роботи з їх негативними активами були створені спеціальні керуючі компанії (так звані «погані» банки).

По-друге, оцінка реального стану справ і обсягу втрат у всіх банках була проведена на самому ранньому етапі. Це сприяло вибору правильних стратегій: необхідна допомога надавалася тільки потенційно життєздатним банкам. До того ж введення загальної гарантії за зобов'язаннями банків і перехід на плаваючий валютний курс відновили довіру до валюти, необхідну для шведських банків, які фінансували свою діяльність переважно за рахунок іноземних позик.

Такі дії Швеції дали змогу банківській системі швидко відновитися, при цьому фіскальні витрати виявилися невеликими [5].

Також заслуговує на увагу досвід подолання фінансово-економічної кризи 2001 року в Туреччині [7]. Для оздоровлення ситуації в банківському секторі Туреччини необхідним було проведення термінових і невідкладних заходів щодо реструктуризації банківської системи. Урядом була розроблена комплексна програма реструктуризації банківського сектору Туреччини (Banking Sector Restructuring Program – BSRP), яка включала чотири пакети реформ:

1. Реструктуризація державних банків. Програма передбачала випуск казначейством державних цінних паперів на суму 19 млрд. дол. США для покриття збитків державних банків; виділен-

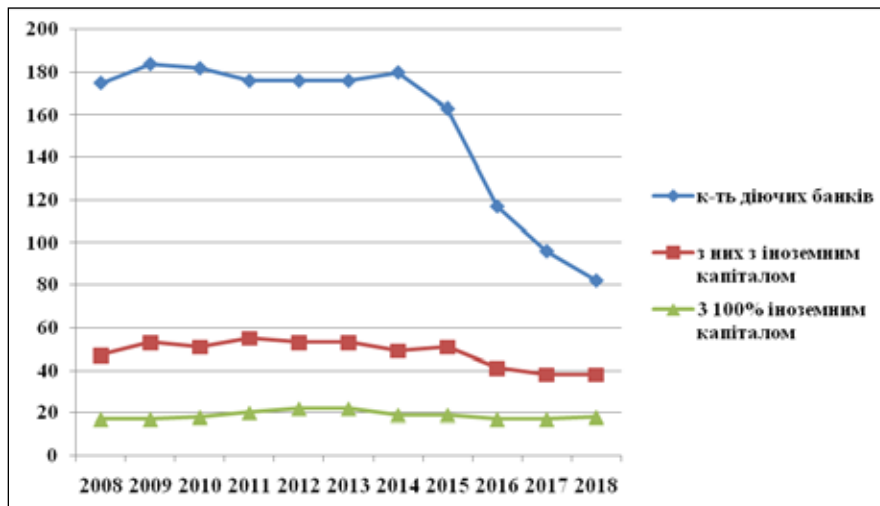

Рис. 2. Динаміка зміни кількості комерційних банків в Україні з 2008 року по 2018 рік

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [4]

ня державою 2,9 млрд. дол. США на збільшення капіталу державних банків; внесення змін до законодавства з метою запобігання накопичення збитків держбанків в майбутньому. Частина короткострокових зобов'язань держбанків фінансових ринків була покрита Центральним банком шляхом продажу державних цінних паперів, відбулося скорочення персоналу державних банків та приватизація Іпотечного банку.

2. Швидка структурна перебудова банків-банкротів, що перебували під контролем Фонду страхування депозитів. Як правило, банки, що передані Фонду, продовжували функціонувати, але були оголошені такими, що підлягають рекапіталізації за рахунок коштів Фонду з тим, щоб знизити величину ризикових активів до допустимого рівня. У деяких випадках Фонд приймав рішення про продаж банку.

3. Підтримання приватних банків.

4. Реорганізація органів банківського нагляду і регуляторних інститутів; створення за типом британського Financial Services Authority нового органу банківського нагляду – Banking Regulatory & Supervisory Agency of Turkey (BDDK), що є повністю незалежною структурою, яка користується високою довірою з боку всіх учасників фінансового ринку.

Слід зазначити, що в результаті проведення зазначених заходів країна більше не переживала такої потужної фінансово-економічної кризи, зокрема в банківському секторі.

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що організована відповідним чином банківська система додасть істотний стимул зростання економіки держави, а отже, відсутність такої системи є гальмом економічного розвитку і може спричинити за собою кризові явища. Банківський сектор України виконує важливі економічні та соціальні завдання.

Проведений моніторинг сучасного стану розвитку банківської системи України дозволив виявити проблеми її розвитку та визначити основні напрями реформування банківської системи з врахуванням прогресивного зарубіжного досвіду. Національний банк України може скориста-

тися наведеним досвідом успішних країн та провести низку заходів щодо подолання банківської кризи, серед яких пріоритетними є:

- оптимізація операційних витрат (скорочення персоналу та кількості відділень банків);
- створення прозорої системи та правової бази регулювання банківської діяльності;
- більш фундаментальна оцінка роботи банків на перспективу задля реальної оцінки ситуації та прийняття швидких та ефективних рішень;

– поліпшення валютного курсу в країні за рахунок зниження спекулятивних операцій із валютою.

Сучасна економіка вимагає прийняття нестандартних рішень у банківській сфері. Модернізація та оптимізація банківських процесів, послуг, підвищення якості обслуговування в поєднанні з низькими витратами обігу є запорукою успішного розвитку банків в умовах фінансової нестабільності.

Список літератури:

1. Карчева Г.Т. Виконання центральними банками функції кредитора останньої інстанції в період фінансової кризи / Г.Т. Карчева // Монетарна політика в сучасному глобальному середовищі: зб. матер. доповідей та виступів міжвузівського круглого столу. – Чернігів: ЧДІЕІУ, 2014. – С. 19-22.
2. Корецька Н.І. Процес концентрації ринку банківських послуг України: оцінка та стратегії позиціонування / Н.І. Корецька // Економічний форум. – 2014. – № 1. – С. 196-204.
3. Масленников В.В. Зарубіжні банківські системи / В.В. Масленников. – К.: Економіка, фінанси, право. – 2016. – № 10. – С. 15-20.
4. Офіційний сайт Національного банку України «Динаміка кількості банків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
5. Огляд центру макроекономічних досліджень, стратегія виходу з банківської кризи: міжнародний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sbrf.ru>.
6. The Global Competitiveness Report 2016-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
7. Edouard Fernandez-Bollo. Structural reform and supervision of the banking structure in France // OECD JOURNAL: Financial market. – 2013/1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/finance/Bankreform-supervision-France.pdf/>.

Москалев А.А., Попова Е.М.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

МОНИТОРИНГ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И ВНЕДРЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ОПЫТА ДЛЯ ЕЕ ВЫХОДА ИЗ КРИЗИСНОГО СОСТОЯНИЯ

Аннотация

В данной статье дается оценка основных проблем и перспектив развития банковской системы Украины. Проанализирована роль банков в условиях кризисного состояния экономики. Рассмотрен опыт развитых государств по развитию банковской системы. Намечены общие приоритеты развития банковской системы по выходу из кризисного состояния путем внедрения зарубежного опыта.

Ключевые слова: банковская система, банки, деньги, банковский сектор, коммерческие банки, центральный банк, экономика, кредитование.

Moskalyov A.A., Popova E.M.

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics

MONITORING OF THE CURRENT STATE OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE AND INTRODUCTION OF FOREIGN EXPERIENCE FOR ITS EMERGENCE FROM A CRISIS STATE

Summary

This article gives an overview of the main problems and perspectives of the development of the banking system of Ukraine. The role of the bank in the current conditions of the crisis is analyzed. The experience of highly developed countries regarding the development of the banking system is considered. It also identifies the general priorities of its development for emerging from the crisis by introducing foreign experience.

Keywords: banking system, banks, money, banking sector, commercial banks, central bank, economy, lending.